

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Psühholoogia instituut

Anette-Johanna Park

Varase lapseea käitumise küsimustiku väga lühikese versiooni kordustesti reliaablus

Uurimistöo

Juhendaja: Astra Schults

Läbiv pealkiri: ECBQ kordustesti reliaablus

Tartu 2021

Varase lapseea käitumise küsimustiku väga lühikese versiooni kordustesti reliaablus**Kokkuvõte**

Uurimistöö raames mõõdeti 2018. aastal Täht-Kriisa poolt adapteeritud Varajase lapseea temperamendiküsimustiku kordustesti reliaablust. Mõõdeti ka esimese täitmiskorra sisereliaablust, et tulemusi hiljem võrrelda Täht-Kriisa (2018) omadega. Küsimustik saadeti 555 Eesti lasteaiale ning küsimustiku täideti kokku 291 korda esma- ja teistkordsel täitmisel. Pärast sobimatute andmete väljaarvamist jäid alles tulemused 94 lapse kohta. Kordustesti reliaablus jäi madalaks. Sisereliaabluse koefitsient oli küsimustiku alaskaaladel ning terviklikult mõõtes mõõduka või hea usaldusväärusega. Varajase lapseea temperamendiküsimustiku kordustesti reliaablus oli soovitud madalam ning selle sisereliaablus oli mõõdukas.

Märksõnad: ECBQ, Rothbart, temperament, kordustesti reliaablus, 18-36-kuud

Measuring the Early Childhood Behavior Questionnaire's Very Short Form's Test-retest Reliability

Abstract

In the framework of the research, the test-retest reliability of the early childhood temperament questionnaire, adapted by Täht-Kriisa in 2018 was measured. The internal reliability of the first completion of the questionnaire was also measured in order to later compare the results with those of Täht-Kriisa (2018). The questionnaire was sent to 555 Estonian kindergartens and the questionnaire was completed 291 times in the testing and retesting phase summarised. After excluding inappropriate data, the results for 94 children remained. The measured test-retest reliability was low. The reliability coefficient succeeded at reaching the required confidence level. The early childhood temperament questionnaire has low test-retest reliability but its internal reliability is moderate.

Keywords: ECBQ, Rothbart, temperament, test-retest reliability, 18-36 months

SISSEJUHATUS

Temperament

Temperament on Eesti keele seletava sõnaraamatu (2009) järgi: “indiviidi tunde- ja käitumist, psüühiliste protsesside kiirusest ja rütmist, tundmuste püsivusest, tundlikkusest jms tulenev isiksuse omadus”. Buss ja Plomin (Goldsmith et al., 1987) defineerivad temperamenti kui kaasasündinud isikuomaduste kogu, mis avalduvad juba varases eas ehk imikuna. Thomas ja Chess (Goldsmith et al., 1987) peavad temperamendi all silmas käitumise stilistilist komponenti ehk seda millisel viisil käitumine avaldub. Rothbart koostöös Derryberryga (1981; 1984) seletavad temperamenti kui võrdlemisi stabiilseid primaarsel bioloogial põhinevaid individuaalseid erinevusi reaktiivsuses ja eneseregulatsioonis. Goldsmith & Campos (1982) defineerivad temperamenti kui individuaalseid erinevusi primaarsete emotsioonide ja erutuse tunnetamisel ja väljendamisel. Enamasti ollakse ühel meelel, et temperament on kogum kaasasündinud omadusi ning see määrab indiviidi unikaalsed käitumismustrid, maailma kogemise ning kogemustele reageerimisviisi (Kristal, 2005).

Temperament võib mõjutada ka probleemiga tegelemise viisi. Karreman et al. (2010) uurisid, millised temperamendi aspektid võivad mõjutada eksternaliseeritud ehk nähtavat ja millised internaliseeritud ehk varjatud probleemkäitumist. Kõrgem impulsiivsuse ja viha tase oli positiivses korrelatsioonis probleemi eksternaliseerimisega, kuid hirm oli seotud probleemi internaliseerimisega (Karreman et al., 2010). On leitud, et koolieas internaliseerijad olid rohkem kurvameelsed ja vihased (Eisenberg et al., 2005). Sarnaseid tulemusi on saanud ka teised uuringud (Eisenberg et al., 2001).

18 - 36-kuuste laste temperament

Rothbart (2007) kirjutab, et temperament ja kogemus koostööna aitavad lapsel moodustada kognitsioonid enese ja teiste füüsilise ja sotsiaalse maailma ning nende väärtuste, hoiakute ja toimetuleku strateegiate suhtes. 2 - 3-aastane laps on käitumiselt impulsiivne ning ta üritab esimesel kolmel eluaastal eakaaslasi ja täiskasvanuid jälgida ning matkida (Saarits, 2008). Kaheaastane laps tajub juba oma võimet mõjutada teiste emotsioone ja kasutab seda nii hea kui halva tegemiseks, kuid kolmeaastaselt mõistab ta, et abistamine on hea ja valu tegemine on halb (Smetana, 1981). 1 - 3-aastased lapsed mängivad kõigiga olenemata soost, hiljem kujunevad välja

soolised eelistused mängukaaslaste osas (Tuuling, 2008). 2 - 3-aastastel on välja kujunenud ka individuaalsed ebaedule reageerimise viisid: abitus või vilumusele suunatus (Smiley & Dweck, 1995). Temperamendi kujunemine on selles vanusevahemikus selgesti märgatav (Posner & Rothbart, 2000).

Longituduuringus võrreldi lapsi 22-kuuselt ja 33-kuuselt mõõtmaks nende enesekontrolli (Kochanska et al., 2000). Uuringu käigus leiti, et kõrgem pingutusliku kontrolli tase 22-kuuselt viitas paremale vihale reguleerimisvõimele 22-kuuselt ja 33-kuuselt ning ka kõrgemale pingutuslikule kontrollile 33-kuuselt (Kochanska et al., 2000). Varasemas uuringus leidis Kochanska (1991), et 2-aastased lapsed, kelle ema distsiplineeris neid eelkõige verbaalselt ning kes olid tagasihoidlikud ja ärevad, reageerisid hilisemas elus tugevamalt moraalilugudele ning ebameeldivustundele. Temperament on läbi elu võrdlemisi püsiv (Degnan, 2007).

Temperamendi uurimine

Temperamenti uuritakse vaatluste, intervjuude ja küsimustikega ning laste puhul uuritakse temperamenti enamasti loomuliku mängu vaatlustega (Strelau, 1998). Temperamendi uurimiseks mõeldud intervjuu käigus kirjeldavad inimesed enda kogemusi või mõnda lähedast inimest (Strelau, 1998). Kõige levinum viis temperamenti uurida on küsimustikega, kuna need pole niivõrd kulukad ja aeganõudvad kui teised uurimisviisid (Teglasi, 1998). Kui katseisikuks on laps, kes veel ei oska lugeda ja kirjutada, palutakse tema temperamendi kohta info kogumiseks küsimustik täita õpetajal, lapsevanemal või mõnel teisel lähedasel täiskasvanul. Täiskasvanute temperamendi uurimiseks kasutatakse enesekohaseid küsimustikke (Strelau, 1998). Antud töös on tegemist väikelaste temperamendi uurimisega, kes veel ei oska kirjutada ja lugeda. Sellest tingituna on palutud temperamendiküsimustik lapse kohta täita lapsevanematel.

Ka kultuuridevahelisteks laste temperamendi erinevuste mõõtmiseks on kasutatud temperamendiküsimustikke. Laste temperamendiküsimustikke kasutades on ilmnunud kultuurilised erinevused. Krassner et al. (2017) leidsid Varajase lapseea temperamendiküsimustikuga, et Tšiili väikelastel on negatiivne afekt tunduvalt kõrgem kui USA, Poola või Lõuna-Korea lastel ning Lõuna-Korea lastel oli tunduvalt kõrgem skoor pingutuslikus kontrollis kui USA, Poola ja Tšiili lastel. Ameeriklastest isad hindasid oma lapse negatiivset emotsionaalsust (kurbus, stress ja hirm) kõrgemaks kui Hollandi isad (Desmarais et al., 2019).

Varajase lapseea temperamendiküsimustiku põhjal leiti, et Itaalia väikelastel olid kõrgemad skoorid füüsilises läheduses, impulsiivsuses, madala intensiivsusega meeldivustundes, tajutundlikkuses ja positiivse eeldamises kui USA väikelastel, kellel olid kõrgemad skoorid frustratsioon, kõrge intensiivsusega meeldivustundes, pingutuslikus kontrollis, häbelikkuses ja rahunemisvõimes (Cozzi et al., 2013). Kasutades Imiku temperamendiküsimustikku ja Täiskasvanute temperamendiküsimustikku, said soomlased nii imikuna kui ka täiskasvanuna kõrgemaid skooore positiivses afektiivsuses ja pingutuslikus kontrollis võrreldes ameeriklastega (Gaias et al., 2012).

Palju on tehtud kultuuriüleseid võrdlusi, milles üheks grupiks on USA lapsed. Gaias et al. (2012) leidis, et USA imikud on kartlikumad ja Soome imikud näitavad suuremat tahtlikku enesekontrolli. On leitud, et USA imikud on kõrgema negatiivse afekti, kurbuse ja hirmuga kui Hollandi imikud (Sung et al., 2014; Desmarais et al., 2019). Nii Sung et al. (2014) kui Desmarais et al. (2019) leidsid, et USA imikutel on kõrgem positiivne afekt, kui Hollandi omadel.

Küsites erinevatelt pereliikmetelt hinnangut lapse temperamendile on võimalik saada varieeruvaid tulemusi. Näiteks USA isad kirjeldasid võrreldes emadega oma imikut vokaalselt aktiivsemana, kõrgema intensiivsusega meeldivustundega ja suurema aktiivsusega (Desmarais et al., 2019).

Varase lapseea temperamendiküsimustikud

Üks suurimaid panustajaid laste temperamendi uurimisse on Mary K. Rothbart. Ta on loonud või aidanud kaasa selliste temperamendiküsimustike loomisele nagu Imikute temperamendiküsimustik (*IBQ*), Varajase lapseea temperamendiküsimustik (*ECBQ*), Lapseea temperamendiküsimustik (*CBQ*) ja Noorukiea temperamendiküsimustiku täiustatud versioon (*EATQ-R*) (Bowdoin College-a). Lisaks Rothbarti osalusel loodud küsimustikele on võimalik kasutada Mudilase käitumise hindamise küsimustiku (*TBAQ*) (Goldsmith, 1996), mis on inspireerinud Rothbarti ja Putnami Varajase lapseea temperamendiküsimustikku (*ECBQ*) (Bowdoin College-b) ning Emotsionaalsus-Aktiivsus-Sotsiaalsus küsimustikku (*EAS*). Välja on töötatud ka New Yorgi Longituuduuring (*NYLS*), mis on samuti varase lapseea temperamendi mõõdik, kuid seda kasutatakse tänapäeval harva (Zentner & Bates, 2008). Laste temperamendi uurimise erinevad tööriistad/küsimustikud on järgmised:

New York Longitudinal Study (NYLS)

Üks esimesi küsimustikke, mis töötati välja temperamendi hindamiseks on NYLS. Antud küsimustiku väljatöötamiseks uuriti 133 last alates nende kolmandast elukuust kuni täiskasvanuikka jõudmiseni (Zentner & Bates 2008). Selle longituud-uuringu tulemusena leiti laste temperamendis üheksa dimensiooni, mis jagunesid kolme sagedasemasse rühma: kerge temperament, raske temperament ning aeglaselt soojenev temperament (Thomas & Chess, 1986).

Emotionality - Activity - Sociability questionnaire (EAS)

EAS on samuti varem välja töötatud laste temperamendi mõõdik, millega eristatakse kolme dimensiooni vastavate alaskaaladega: emotsionaalsus (E), aktiivsus (A) ja sotsiaalsus (S) (Lyon & Plomin, 1981). Hiljem on sellele lisatud impulsiivsuse (I) alaskaala, mis teeb mõõdiku uueks nimeks EASI (Buss & Plomin, 1986). Hiljem on töötatud välja EAS versioon, kus sotsiaalsus on asendatud argusega (Mathiesen & Tambs, 1999).

Toddler Behaviour Assessment Questionnaire (TBAQ)

Goldsmith arendas 1996. aastal välja väikelaste käitumise hindamiseks TBAQ küsimustiku vanusele 18 - 24-elukuud, mida võib kasutada laiemas vanusevahemikus ehk 16 - 36-vanuste laste seas. TBAQ mõõdab viite erinevat laste temperamendi dimensiooni, milleks on aktiivsustase, kalduvus rahulolu väljendamiseks, sotsiaalne kartlikkus, vihale kalduvus ja huvi/püsivus. Dimensioone mõõdetakse 108 küsimusega 7-punktilisel skaalal, millel 1 on “mitte kunagi”, 4 on “pool ajast” ja 7 on “alati viimastel kuude”. Vastajatel võimaldati ka valida “ei kehti” vastus, kui nad pole last küsitud situatsioonis näinud viimase kuu aja jooksul (Goldsmith, 1996).

Infant Behavior Questionnaire (IBQ) ja Infant Behaviour Questionnaire - Revised (IBQ-R)

IBQ küsimustik avaldati esmakordselt aastal 1981 (Rothbart, 1981). Selle esmane variant hindas kuute alaskaalat: aktiivsus, rahunemisevõime, hirm, reaktsioon tegutsemise piiramisele, naer ja naeratus, orienteerumisaeg. Küsimustiku täitmisel palutakse vanematel hinnata käitumise esinemist viimase nädala-kahe jooksul (Rothbart, 1981). 1998. aastal arendati välja küsimustiku täiendatud formaat (IBQ-R), millesse lisati kaheksa alaskaalat: lähenemine, vokaalne reaktiivsus, kurbus, tajutundlikkus, kõrge intensiivsusega meeldivustunne, madala intensiivsusega

meeldivustunne, füüsiline lähedus ja kukkumisreaktiivsus (Gartstein & Rothbart, 2003). IBQ-R'ist on välja töötatud ka lühike (91 küsimust, 14 alaskaalat) ja väga lühike (37 küsimust, 3 laia skaalat) formaat (Putnam et al., 2014).

Childhood Behaviour Questionnaire (CBQ)

CBQ on Rothbart et al. (2001) poolt loodud 3-7-aastaste laste temperamendi hindamiseks ning aitab defineerida ja eristada lapsi nende reaktiivsuse, eneseregulatsiooni põhjal. Käsitlevateks teemadeks on positiivsed ja negatiivsed emotsioonid, motivatsioon, aktiivsustase ning tähelepanu (Rothbart et al., 2001). CBQ tavaformaat koosneb 195 küsimusest, mis on jagatud 15 kategooriasse, millest igäüks koosneb 12-14 küsimusest (Rothbart et al., 2001). CBQ on võrdlemisi mahukas küsimustik, mille täitmine võtab keskmiselt ühe tunni (Bowdoin College-c).

CBQ väga lühike versioon (edaspidi: CBQ-VSF) keskendub temperamendi kolmele aspektile: ekstravertsus, negatiivne afektiivsus ning püüdlik kontroll (Putnam & Rothbart, 2006). CBQ lühikese (edaspidi: CBQ-SF) ja väga lühikese versiooni kui töövahendi rakendamisel palutakse lapsevanemal täita küsitlus ning hinnata omadusi enda lapse puhul 7-pallisel skaalal (1-pole minu lapsele omane; 7- väga tõene minu lapse puhul) (Putnam & Rothbart, 2006). Vastusevariantide hulgas on ka "ei kehti" (Putnam & Rothbart, 2006). CBQ'd, CBQ-SF'i ja CBQ-VSF'i on kasutatud ka erinevate häiretega laste temperamentide hindamiseks (Leyfer et al., 2012; Roberts et al., 2014) ning neid on edukalt kohandatud eri keeltesse (Sleddens et al., 2011; Osa et al., 2014).

Early Childhood Behavior Questionnaire (ECBQ)

ECBQ on välja töötatud 18 - 36-kuuliste laste temperamendi hindamiseks lapsevanema või hooldaja poolt (Putnam et al., 2006). Küsimustikust on tehtud 3 versiooni: pikk, lühike ja väga lühike (Putnam et al., 2010; Putnam et al., 2006). Küsimustiku pikk versioon koosneb 18 dimensioonist, mis mõõdavad 201 küsimusega aktiivsustaset/energiat, tähelepanu fokuseerimist, tähelepanu suunamist, füüsilist lähedust, ebamugavustunnet, hirmu, frustratsiooni, kõrge intensiivsusega meeldivustunnet, impulsiivsust, pidurduslikku kontrolli, madala intensiivsusega meeldivustunnet, motoorset käivitust, tajulist tundlikkust, positiivset ootust, kurbust, häbelikkust, sotsiaalsust, rahunemisvõimet (Putnam et al., 2006). Lühike versioon koosneb 18 dimensioonist

ja 107 küsimusest ning väga lühike versioon koosneb kolmest laiahaardelisest dimensioonist ning 36 küsimusest (Putnam et al., 2010). ECBQ alaskaalad jagatakse kolme rühma:

- Negatiivne afekt, mis koosneb ebamugavustundest, hirmust, frustratsioonist, motoorsest käivitumisest, kurbusest, tajulisest tundlikusest, häbelikkusest ja rahunemisvõimest;
- Positiivne afekt, mis koosneb impulsiivsusest, aktiivsustasemest, kõrge intensiivsusega meeldivustundest, sotsiaalsusest ning positiivsest ootusest;
- Pingutuslik kontroll, mis koosneb pidurduslikust kontrollist, tähelepanu ümbersuunamisest, madala intensiivsusega naudingust, füüsilisest lähedusest ja tähelepanu fokuseerimisest.

Vastusevariandid on 7-punktilisel Likerti skaalal, kus 1 on “mitte kunagi” ning 7 on “alati” (Putnam et al., 2006). Võimalik on ka valida “ei kehti” variant kui käitumist pole viimase nädalakahe jooksul esinenud (Putnam et al., 2006). ECBQ on adapteeritud eestikeelseks kasutuseks (Täht-Kriisa, 2008) ning seda kasutatakse antud töös kordustesti reliaabluse mõõtmiseks.

Varase lapseea temperamendiküsimustike võrdlus

ECBQ eelkäijateks on TBAQ, EAS ja NYLS ning ka IBQ ja CBQ, milles on esinenud puudujääke ja selle tõttu on nad inspireerinud küsimustiku edasiarendamist. Putnam et al. (2006) arendasid TBAQ'd edasi ning sellest tuletatult koostati ECBQ. Kui TBAQ keskendus rohkem individuaalsete erinevuste mõõtmisele emotsionaalsuses, siis ECBQ mõõdab lisaks reaktiivseid protsesse nagu motoorsed ja sensoorsed süsteemid ja eneseregulaatorseid protsesse (Putnam et al., 2006).

EAS'i heaks küljeks on küsimustiku kasutusala laienemine ka teismeliste ja noorte täiskasvanute vanusegruppidele (Gasman et al., 2001). EAS-mõõdiku puhul on probleem alaskaalade teoreetilises põhjendatuses - alaskaalad on välja töötatud empiirilisel ja nende aluseks on lapsepõlves avalduvad pärilikud tunnused (Goldsmith et al., 1987). EAS'i puudujäägiks võib pidada ka alaskaalade piiratud ulatust, kuna osa temperamendi aspekte jäetakse vaatluse alt välja (Putnam et al., 2014). EAS on kasutusel ka tänapäeval (Bould et al., 2013).

NYLS küsimustiku negatiivseteks külgedeks on alaskaalade omavaheline kattuvus ning võimalus küsimustiku kasutamiseks vaid 2-6 kuuste imikutega (Rothbart et al., 2001). Tänapäeval kasutavad NYLS mõõdikut vähesed spetsialistid (Zentner & Bates, 2008).

IBQ ja CBQ on ECBQ otsesed eelkäijad. Laste temperamendiküsimustikud IBQ (Rothbart, 1981) ja CBQ (Rothbart et al., 2001) on mõeldud teiste vanuserühmade temperamentide hindamiseks ning seetõttu ei paku IBQ (kasutamiseks kuni 12 elukuuni) ning CBQ (kasutamiseks lastele vanusevahemikus 3-8-aastat) võimalust hinnata laste temperamenti vanuses 1-3 eluaastat. Selleks, et uurida ka väljajäänud vanusevahemikus laste temperamenti, töötasid Putnam et al. (2006) välja ECBQ. IBQ, ECBQ ja CBQ kombineeritud kasutamise nõrgaks küljeks on vanusevahemiku 12-18 elukuud laste väljajäämine, kuid Rothbart arvas, et selleks sobib enim ECBQ (Bowdoin College-c).

Kordustestimise reliaablus

Kordustesti reliaablust kasutatakse psühhomeetriliste tööriistade väljatöötamisel ning see mõõdab tulemuse korratavust sõltumata ajast, indiviidi spetsiifilisusest ja eesmärgiks seatud käitumisest (Aldridge & Dovey, 2017). Reliaablust hinnatakse kahe täitmiskorra korrelatsiooni mõõtmisega ning seda kasutatakse hindamaks mingi omaduse/oskuse püsivust ajas (Murphy & Davidshofer, 2005). Kordustesti tulemus on usaldusväärne, kui korrelatsioonikordaja on üle 0,7 ($r > 0,7$).

Kordustesti reliaabluse puhul võib esineda ülekandefekt (Howitt & Cramer, 2016). Ülekandefektina võib esineda teadlikult suuremal hulgal suunatud tähelepanu küsimustikus päritud omadustele, mis võib nende "märkamise hulka" tõsta. Sama testi mitmekordsel täitmisel võib tulemuste erinevust mõjutada inimese enesetunne, ilm, une kvaliteet ning palju muud (Anastasi & Urbina, 1997).

Sisereliaablus

Sisereliaabluse üks mõõtmise variant on Cronbach'i α . Testi ükskõik millistest mõõdetavatest tulemustest pool võrreldakse ükskõik millise teise poolega (Howitt & Cramer, 2016). Seda tehakse korrelatsiooni mõõtmisega. Testi sisereliaablus annab ülevaate testi usaldusväärsusest. Mõõtevahendi usaldusväärsust loetakse mõõdukaks, kui selle reliaabluse koefitsiendi väärtus on suurem kui 0,7 ($\alpha > 0,7$) ning heaks, kui see on suurem kui 0,8 ($\alpha > 0,8$) (Garson, 2016). Uue

mõõtevahendi adapteerimisprotsessis on arvestatav ka reliaabluse koefitsient, mis on suurem, kui 0,6 ($\alpha > 0,6$) (Garson, 2016).

Hüpoteesid

Töö eesmärk on uurida ECBQ ehk 18 - 36-kuuste laste temperamendiküsimustiku kordustesti reliaablust .

Püstitan järgnevad hüpoteesid:

- Sarnaselt varasemate uuringute tulemustele (Stępień-Nycz et al., 2018), oletan, et varajase lapseea temperamendiküsimustiku kordustestimine näitab, et testi tulemused on ajas püsivad ($r > 0,7$, $p < 0,05$ iga küsimuse puhul);
- Sarnaselt varasemate uuringute tulemustele (Sukigara et al., 2015; Stępień-Nycz et al., 2018), oletan, et iga alaskaala sisereliaablus näitab, et kõik sellesse kuuluvad küsimused mõõdavad sama asja ($\alpha > 0,6$);
- Tulemused sisereliaabluse mõõtmisel sarnanevad Täht-Kriisa (2018) omadega, kus sisereliaabluse mõõtmistulemused on samad või usaldusväärsemad.

MEETOD

Valim

Küsimustikku täideti esma- ja teistkordsel täitmisel kokku 291 korda. Uuringus täideti küsimustik kahel korral 118 lapsevanema poolt ning ühel korral 55 vanema poolt. Ühekordsed täitjad arvati analüüsist välja, kuna nende andmed polnud piisavad kordustesti reliaabluse mõõtmiseks. 17 testi tulemused jäeti välja, kuna esitatud andmed olid liiga vana või ühel juhul liiga noore lapse kohta (16- ja 37-85-elukuud). Kordustesti reliaabluse analüüsimiseks olid sobilikud 101 vanema vastused. Andmeid oli seega 94 lapse kohta 101 lapsevanemalt. 150 esmakordset täitmist sobisid sisereliaabluse mõõtmiseks, kus arvati välja teistkordsed täitmised ning vanuse poolest sobimatud lapsed.

Lastest 46 oli tüdrukud ja 48 poisid. Küsimustik täideti 19-36-kuuste laste kohta, kelle keskmine vanus oli 26 kuud ($SD = 4,03$). Osalenud lastevanemate andmetel käis lastest 86 lastehoius või lasteaias ning kaheksa olid kodused. 31 last olid peres üksiklapsed, 63 last olid mitmelapselisest

perest. 53 last olid peres esimesed, 28 last teisenä, 11 last kolmandana sündinud ning kaks last neljandana sündinud.

Laste emadest omas kõrgharidust 58 (61,7%). Keskharidust, kesk-eriharidust või kutseharidust gümnaasiumi baasil omas 31 (33%) ema. Viiel emal (5,3%) oli kutse- või põhiharidus. Laste isadest omas kõrgharidust 27 (28,7%). Keskharidust, kesk-eriharidust või kutseharidust gümnaasiumi baasil omas 45 (47,9%) isa. 22 isal (23,4%) oli kutse- või põhiharidus.

Mõõtevahendid

Vanemad täitsid ECBQ küsimustiku Tartu Ülikooli Psühholoogia Instituudi veebiuuringute keskkonnas Kaemus. ECBQ küsimustik on adapteeritud 2018. aastal (Täht-Kriisa). See koosneb 12 taustainfo küsimusest ning 36 käitumise kirjeldusest. Laste käitumist hinnati 7-pallisel Likerti skaalal, kus hinnang 1 tähendas “mitte kordagi” ja hinnang 7 tähendas “iga kord”. Iga väite puhul oli võimalik valida ka vastusevalik “ei kehti”, mis viitas kirjeldatud käitumise mitte esinemisele viimase kahe nädala jooksul antud lapse puhul.

Keskkonna eesti.ee (<https://www.eesti.ee>) andmetele tuginedes saadeti 555 lasteaiale palve edastada uuringus osalemise kutse sobilikus vanuses laste vanematele meili teel. Pärast esmakordset küsimustiku täitmist saadeti osalejatele kolm nädalat hiljem meeldetuletus teistkordse osalemiskutsega. Andmete kogumine toimus perioodil 12. november 2020 - 21. märts 2021.

Andmeanalüüs

Andmete töötlemine toimus programmis SPSS. Statistilise tõenäosuse olulisuse nivooiks määrati 0,05 ($p < 0,05$) ning korrelatsioon loeti oluliseks, kui see oli üle 0,7 ($r > 0,7$). Küsimustiku esmatäitmise tulemuste alusel analüüsiti küsimustiku alaskaalade sisereliaablust. Küsimustiku adapteerimisprotsessis võib aktsepteeritavaks lugeda ka Cronbachi α väärtuse 0,6 (Garson, 2016). Cronbach'i α soovitud väärtuseks määrati 0,6 või rohkem ($\alpha > 0,6$). Tulemusi võrreldi hiljem Täht-Kriisa (2018) omadega. Sisereliaablust mõõdeti ka küsimustikuülevalt ning ka seda võrreldi Täht-Kriisa (2018) tulemusega.

TULEMUSED

Alljärgnevalt kirjeldatakse küsimustiku kolme alaskaala vastuseid, mis on asetatud pingeritta alustades kõrgeimast aritmeetilise keskmisega tulemusest ning lõpetades madalaimaga. Kirjeldav statistika arvutati esmakordsete vastuste kohta, et tulemus oleks võrreldav Täht-Kriisa (2018) uurimistööga. Aritmeetilised keskmised, mis on suuremad kui 4 näitavad, et kirjeldatud käitumine esineb keskmisest tihedamini ning vastupidine kehtib väärtustele, mis on väiksemad kui 4. Esimesena vaadeldakse negatiivset afekti (vt Tabel 1), seejärel positiivset afekti (vt Tabel 2) ning pingutuslikku kontrolli (vt Tabel 3).

Tabelis 1 on toodud andmed, mis kirjeldavad lapsevanema hinnangut väikelapse käitumisele negatiivse afektiga seoses. Tabel 1 näitab, kuidas lapsed läksid endast välja “ei” ütlemise peale ning mängisid rahulike tegevuste ajal tihti enda juuste või riietega. Negatiivse afekti sisereliaablus oli $\alpha = 0,74$, mis näitab selle küsimustiku osa soovitud kõrgemat sisereliaablust. Täht-Kriisa (2018) leidis oma töös negatiivse afekti osa sisereliaabluse koefitsiendiks 0,72.

Tabel 1. Lapsevanemate hinnangud negatiivse afekti sagedusele väikelaste käitumises

	M	SD	Min	Max	Mediaan	Ei kehti N
10. Rahulike tegevuste ajal, näiteks juttude lugemine, kui tihti teie laps mängis oma juuste, riiete vm sellisega?	4.51	2.02	1	7	5	12
26. Kui laps palus midagi ning teie ütlesite „ei”, kui tihti ta hakkas jonnima?	4.46	1.64	1	7	5	0
2. Kui teie lapsel oli raskusi mõne ülesande täitmisega (nt ehitamine, joonistamine, riietumine), kui tihti ta ärritus kergesti?	3.65	1.64	1	7	4	0
22. Kui te ütlesite „ei”, kui tihti teie laps hakkas kurvalt nutma?	3.10	1.58	1	7	3	4
34. Kui teie laps oli endast väljas, kui tihti ta oli kergesti rahustatav?	2.90	1.48	1	7	3	3
33. Kui teie laps oli endast väljas, kui tihti ta nuttis kauem kui 3 minutit isegi siis, kui teda lohutati?	2.63	1.62	1	7	2	5
19. Avalikus kohas, kui tihti teie laps paistis kartvat suuri lärmakaid sõidukeid?	2.40	1.69	1	7	2	18
23. Pärast põnevat tegevust või sündmust, kui tihti teie laps paistis kurb või nukker?	2.31	1.54	1	6	2	6

1. Kui avalikus kohas (näiteks poes) lähenes võõras inimene, kui tihti teie laps klammerdus lapsevanema külge?	2.28	1.60	1	7	2	23
32. Uut kohta külastades, kui tihti teie laps EI tahtnud sisse minna?	2.26	1.54	1	7	2	48
17. Igapäevaseid tegevusi tehes, kui tihti teie laps oli häiritud helidest mürarikkas keskkonnas?	2.21	1.50	1	7	2	16
16. Igapäevaseid tegevusi tehes, kui tihti teie laps paistis ärrituvat riiete küljes olevate siltide tõttu?	1.43	0.91	1	6	1	23

Tabel 2 iseloomustab väikelastel positiivse afekti avaldumist lapsevanemate hinnangul. Selle alaskaala puhul olid kõigi küsimuste keskväärtused üle nelja. Positiivse afekti sisereliaablus oli $\alpha = 0,85$, mis näitab selle küsimustiku osa kõrget sisereliaablust. Täht-Kriisa (2018) leidis oma töös positiivse afekti osa sisereliaabluse koefitsiendi arvutamisel, et see oli 0,67.

Tabel 2. Lapsevanemate hinnangud positiivse afekti sagedusele väikelaste käitumises

	M	Standard-hälve	Miinumum	Maksimum	Mediaan	Ei kehti N
9. Kui teie laps sai teada, et külla tulevad täiskasvanud, kes talle meeldivad, kui tihti teie laps läks väga elevantele?	5.89	1.45	1	7	6	31
3. Kui teie koju tuli tuttav laps, kui tihti teie laps otsis selle lapse seltsi?	5.88	1.41	1	7	6	45
4. Kui teie lapsel oli valida erinevate tegevuste vahel, kui tihti ta langetas otsuse väga kiiresti ning asus tegutsema?	5.71	1.18	1	7	6	1
30. Kui teil käis külas tuttav täiskasvanu, nt sugulane või sõber, kui tihti teie laps soovis täiskasvanuga suhelda?	5.70	1.47	1	7	6	9
13. Uue tegevusega kokku puutudes, kui tihti teie laps läks sellega kohe kaasa?	5.46	1.33	2	7	6	6
25. Enne põnevat sündmust (nt uue mänguasja saamist), kui tihti teie laps oli selle pärast väga elevantel?	5.35	1.70	1	7	6	17
36. Kui teie laps oli koosviibimisel, kus oli palju tuttavaid täiskasvanuid ja lapsi, kui tihti teie laps nautis paljude erinevate inimestega mängimist?	5.28	1.74	1	7	6	47
11. Toas mängides, kui tihti teie lapsele meeldisid	5.27	1.30	1	7	5	3

hoogsad ja lärmakad mängud?						
18. Igapäevaseid tegevusi tehes, kui tihti teie laps näis isegi õhtul energiast tulvil olevat?	5.08	1.64	2	7	5	0
24. Toas mängides, kui tihti teie laps jooksis toast tuppa?	4.59	1.68	1	7	5	1
20. Mängides koos teiste lastega õues, kui tihti teie laps tundus olevat üks aktiivsemaid lapsi?	4.45	1.79	1	7	4	30
6. Õues mängides, kui tihti teie laps eelistas löbu ja põnevuse pärast riskeerida?	4.18	1.79	1	7	4	7

Tabelis 3 on näha, et pingutusliku kontrolli keskmised skoorid on neljast väiksemad küsimuse 27 puhul. Lastel on raske kannatlikult oodata soovitud asja saamist. Sarnane tulemus ilmnes Täht-Kriisa (2018) uurimistöös. Pingutusliku kontrolli alaskaala sisereliaablus oli $\alpha = 0,76$, mis näitab selle küsimustiku osa soovitud kõrgemat sisereliaablust. Täht-Kriisa (2018) leidis oma töös negatiivse afekti osa sisereliaabluse koefitsiendi arvutamisel, et see oli 0,61.

Tabel 3. Lapsevanemate hinnangud pingutusliku kontrolli sagedusele väikelaste käitumises

n = 101	M	Standard-hälve	Miinumum	Maksimum	Mediaan	Ei kehti N
28. Kui te oma last hellalt kussutasite, kui tihti ta naeratas?	6.10	1.17	1	7	6	5
29. Kui hoidsite last süles, kui tihti ta liibus teie vastu	5.83	1.34	1	7	6	1
31. Teie palvel, kui tihti oli teie laps võimeline olema ettevaatlik mõne kergestipuruneva esemega?	5.33	1.38	1	7	6	15
12. Kui te oma last hellalt kussutasite või kallistasite, kui tihti ta püüdis minema pääseda?	5.20	1.51	1	7	6	1
5. Kui te veetsite lapsega päeva jooksul või õhtul vaikset hetke, kui tihti teie laps lihtsalt nautis, et talle vaikselt lauldakse?	5.08	1.83	1	7	6	19
15. Igapäevaseid tegevusi tehes, kui tihti teie laps pööras teile tähelepanu kohe, kui te teda hüüdsite?	4.93	1.44	1	7	5	0
7. Kui teie laps mängis oma lemmikmänguasjaga, kui tihti ta mängis kauem kui 10 minutit?	4.86	1.61	1	7	5	3
14. Olles ametis tähelepanu nõudva tegevusega, nagu klotsidest ehitamine, kui tihti teie laps väsis sellest tegevusest suhteliselt kiiresti?	4.62	1.44	1	7	5	5
8. Kui teie laps mängis oma lemmikmänguasjaga, kui	4.49	1.60	1	7	5	9

tihti ta jätkas mängimist, vastates sama ajal teie märkustele või küsimustele?						
35. Kui te olite hõivatud, kui tihti teie laps leidis endale teie palve peale mõne muu tegevuse?	4.43	1.49	1	7	5	3
21. Kui te ütlesite „ei”, kui tihti teie laps lõpetas keelatud tegevuse?	4.05	1.37	1	7	4	4
27. Kui palusite lapsel mõne tema poolt soovitud asja (näiteks jäätise) saamist oodata, kui tihti teie laps ootas kannatlikult?	3.76	1.53	1	7	4	3

Kogu küsimustiku sisereliaablus esmakordsel täitmisel oli $\alpha = 0,798$ ning Täht-Kriisal oli see $\alpha = 0,596$.

Kõige madalama kordustesti reliaablusega oli küsimus 4 ($r = 0,28$), mis uuris kiiresti otsustamise ja tegutsemise ehk impulsiivsuse kohta. Lisaks olid madala kordustesti reliaablusega ($r < 0,5$) küsimused 8 (tähelepanu ümbersuunamine ($r = 0,42$)), küsimus 13 (aktiivsus ($r = 0,37$)), küsimus 15 (pidurduslik kontroll ja tähelepanu ümbersuunamine ($r = 0,49$)), küsimus 21 (pidurduslik kontroll ($r = 0,42$)), 22 (frustratsioon ja kurbus ($r = 0,47$)), küsimus 24 (aktiivsus ($r = 0,43$)), küsimus 25 (positiivsuse eeldamine ($r = 0,44$)) ja küsimus 28 (füüsiline lähedus ($r = 0,48$)).

Kõige kõrgema korrelatsiooniga oli küsimus 32 ($r = 0,77$), mis uuris kui tihti laps ei soovinud siseneda uut kohta külastades ehk küsimus uuris arguse kohta. Kõrge kordustesti reliaablusega ($r > 0,7$) olid lisaks küsimused 7 (tähelepanu fokuseerimine ($r = 0,72$)), 9 (positiivsuse eeldamine ($r = 0,74$)), 16 (tajutundlikkus ($r = 0,7$)) ja 20 (aktiivsus ($r = 0,72$)) ning ainus küsimus, mille olulisusnivoo ületas soovitud piirmäära ($p = 0,05$) oli küsimus number 6 (impulsiivsus).

Tabel 4. Korrelatsioonitabel esma- ja kordustestimiste vastustele

K üs nr	1:2	2:2	3:2	4:2	5:2	6:2	7:2	8:2	9:2	10:2	11:2	12:2	13:2	14:2	15:2	16:2	17:2	18:2	19:2	20:2	21:2	22:2	23:2	24:2	25:2	26:2	27:2	28:2	29:2	30:2	31:2	32:2	33:2	34:2	35:2	36:2
1	0,63	0,32	-0,10	0,01	0,25	0,03	0,14	0,01	0,08	0,05	0,07	0,10	-0,16	0,05	0,08	0,15	0,23	0,06	0,26	-0,10	-0,21	0,26	0,23	0,00	0,19	0,18	-0,21	0,21	0,05	-0,16	-0,21	0,56	0,18	0,02	-0,20	-0,57
2	0,18	0,61	-0,05	-0,08	-0,10	0,30	-0,20	-0,06	0,06	0,05	0,20	0,29	-0,04	0,19	-0,22	0,17	0,18	0,24	-0,10	0,14	-0,13	0,34	0,08	0,03	-0,01	0,40	-0,37	0,00	-0,11	-0,11	-0,20	0,16	0,30	-0,30	-0,30	-0,20
3	-0,27	-0,25	0,50	-0,10	-0,20	0,12	0,13	-0,02	0,25	0,14	0,10	0,04	-0,07	-0,21	0,08	-0,16	0,01	-0,17	0,14	0,16	0,35	-0,30	0,06	0,20	0,11	-0,30	0,16	-0,07	0,10	0,51	0,48	-0,34	-0,03	0,07	0,25	0,55
4	0,21	0,03	0,14	0,28	0,08	0,07	-0,01	0,02	-0,05	-0,04	0,12	-0,02	0,13	-0,20	0,31	-0,07	-0,04	0,09	-0,04	0,15	0,10	0,09	0,05	0,17	-0,10	0,15	0,20	0,03	0,08	0,04	-0,07	-0,01	0,10	0,04	0,00	0,14
5	0,09	-0,21	0,19	0,21	0,58	-0,17	0,18	0,03	0,21	-0,10	-0,10	-0,08	0,04	-0,04	0,24	-0,08	-0,04	-0,09	0,20	-0,01	0,11	0,16	0,24	0,02	0,23	-0,04	0,28	0,30	0,30	-0,04	0,01	0,03	0,01	0,22	0,27	0,15
6	0,30	0,28	0,03	-0,07	-0,04	0,58	0,02	0,00	0,14	-0,03	0,28	0,11	0,12	0,03	0,02	-0,04	0,05	0,05	0,02	0,35	-0,19	0,14	0,23	0,23	0,15	0,36	-0,16	0,01	0,01	-0,04	-0,15	-0,01	0,09	-0,12	-0,18	0,00
7	-0,04	-0,03	0,11	0,10	-0,07	0,26	0,72	0,28	0,24	-0,09	0,01	-0,15	-0,15	-0,33	0,15	-0,12	-0,08	0,05	-0,05	0,22	0,32	-0,10	-0,20	0,18	0,26	-0,06	0,11	0,19	0,35	0,31	0,44	-0,04	-0,05	0,11	0,42	0,15
8	-0,10	-0,14	0,29	0,14	0,00	-0,05	0,28	0,42	0,24	0,08	-0,08	-0,10	-0,05	-0,26	0,07	-0,01	0,04	-0,14	-0,05	0,12	0,33	-0,15	-0,14	-0,02	0,07	-0,21	0,26	0,07	0,16	0,45	0,23	-0,07	-0,09	0,04	0,38	0,22
9	0,22	0,05	0,20	0,03	0,10	0,22	0,05	0,12	0,74	-0,06	0,12	-0,13	-0,15	-0,06	0,09	-0,06	-0,07	0,04	0,04	0,31	0,15	0,23	0,15	0,10	0,10	-0,03	0,01	0,04	0,23	0,13	0,19	-0,15	0,15	-0,16	0,14	-0,05
10	0,06	0,18	-0,02	-0,11	-0,06	0,13	-0,28	-0,05	0,07	0,52	0,09	0,20	0,03	0,16	-0,13	0,06	0,18	-0,11	0,28	-0,01	-0,09	0,09	0,09	0,03	-0,11	-0,01	-0,11	-0,07	-0,18	0,01	-0,01	-0,23	0,03	-0,08	-0,28	0,21
11	0,17	0,17	-0,11	0,03	-0,09	0,41	0,01	0,02	-0,03	0,09	0,52	0,03	0,12	0,15	-0,17	-0,16	-0,17	0,24	-0,01	0,34	-0,23	0,21	0,05	0,28	0,10	0,36	-0,15	0,01	0,02	-0,30	-0,11	0,07	0,17	-0,04	-0,11	-0,02
12	0,13	0,21	-0,05	-0,17	-0,11	0,05	-0,07	-0,12	-0,24	0,16	0,05	0,59	0,16	-0,10	-0,01	-0,09	0,18	0,04	0,04	-0,10	-0,25	-0,05	0,09	0,06	-0,06	0,12	-0,14	-0,09	-0,40	-0,04	-0,09	0,26	0,00	0,04	-0,14	-0,12

13	-0,09	-0,02	0,10	0,19	-0,04	0,11	-0,05	0,03	0,02	-0,11	0,09	-0,09	0,37	-0,03	0,09	-0,15	-0,06	0,07	-0,09	-0,01	-0,11	0,02	-0,10	-0,03	-0,13	0,13	0,03	0,10	-0,06	0,07	0,01	-0,34	-0,12	0,15	-0,03	0,20
14	0,22	0,24	-0,04	-0,14	0,07	0,12	-0,29	-0,20	0,12	0,02	0,13	0,17	0,00	0,54	-0,18	0,15	0,06	0,16	0,15	0,12	-0,37	0,33	0,42	0,04	0,19	0,25	-0,20	-0,16	-0,16	-0,25	-0,25	0,19	0,20	-0,13	-0,32	-0,14
15	0,24	0,06	0,29	0,25	0,14	0,02	0,13	0,33	0,22	-0,01	-0,07	-0,06	0,13	-0,05	0,49	0,01	0,12	0,00	-0,19	0,17	0,23	0,15	0,07	-0,01	0,08	0,12	0,23	0,15	0,16	0,33	0,14	0,23	-0,13	0,14	0,24	0,11
16	0,10	0,12	0,07	-0,01	0,07	-0,02	-0,03	-0,08	0,13	0,08	-0,16	0,06	-0,13	0,16	-0,06	0,70	0,44	0,05	0,24	-0,03	0,02	0,19	0,33	-0,01	-0,04	0,04	-0,08	-0,28	-0,15	0,07	-0,01	0,08	0,19	-0,14	-0,19	-0,03
17	0,36	0,27	0,14	0,09	0,12	0,22	0,14	0,06	0,25	0,10	0,07	0,19	-0,11	0,07	0,12	0,28	0,63	0,05	0,33	0,22	0,03	0,38	0,36	0,27	0,34	0,40	-0,07	0,10	0,09	0,06	0,01	0,27	0,19	-0,20	-0,13	-0,22
18	0,11	0,35	-0,09	-0,10	-0,13	0,25	-0,13	-0,05	0,04	-0,12	0,26	0,01	0,03	0,17	-0,16	-0,10	-0,04	0,51	-0,09	0,21	-0,24	0,17	0,08	0,18	0,13	0,36	-0,23	0,07	0,02	-0,19	-0,20	0,03	0,10	-0,12	-0,09	-0,01
19	0,34	0,03	0,10	-0,13	0,08	0,08	0,25	0,04	0,19	0,24	-0,04	0,10	-0,15	0,06	-0,02	0,15	0,44	-0,02	0,68	0,00	-0,07	0,15	0,17	0,03	0,32	0,04	-0,05	0,06	0,03	0,01	0,09	0,30	0,05	0,01	-0,08	-0,09
20	0,10	0,18	0,29	0,13	-0,15	0,45	0,06	-0,01	0,07	-0,04	0,35	0,00	0,23	0,10	-0,03	0,02	0,12	0,30	0,04	0,72	-0,12	0,13	0,10	0,39	0,21	0,49	0,00	0,04	0,10	0,12	-0,03	-0,20	0,12	-0,13	-0,01	0,23
21	0,01	-0,20	0,03	0,07	0,12	-0,12	0,24	0,23	0,06	-0,16	-0,23	-0,09	-0,04	-0,14	0,26	0,06	0,03	-0,18	-0,25	-0,11	0,42	-0,10	-0,03	-0,20	0,02	-0,18	0,20	0,15	0,15	0,18	0,26	0,14	-0,06	0,25	0,32	-0,04
22	0,30	0,19	-0,01	0,02	0,09	-0,05	-0,11	-0,06	0,09	0,09	-0,04	0,13	0,14	-0,04	-0,02	0,31	0,14	0,09	0,02	0,03	-0,01	0,47	0,29	0,07	0,04	0,34	-0,09	0,18	0,05	-0,07	-0,18	0,30	0,27	-0,15	-0,13	-0,09
23	0,34	0,01	0,17	0,11	0,18	0,15	0,11	0,07	0,25	0,00	0,02	0,06	0,03	0,13	0,07	0,24	0,17	0,06	0,32	0,13	-0,06	0,31	0,51	0,06	0,18	0,29	-0,02	0,05	0,10	0,10	-0,01	0,30	0,11	-0,04	-0,05	0,06
24	0,04	0,16	-0,14	-0,03	-0,15	0,24	-0,14	-0,07	-0,07	0,02	0,25	-0,03	0,22	0,04	-0,27	-0,07	0,10	0,17	-0,04	0,19	-0,20	0,15	-0,07	0,43	0,02	0,26	-0,20	0,23	0,06	-0,15	-0,14	-0,07	0,08	-0,18	-0,19	-0,06
25	0,09	0,01	0,08	0,11	0,21	0,13	0,00	0,06	0,53	-0,11	0,03	-0,10	0,11	0,14	0,15	-0,14	0,11	0,05	0,06	0,18	0,05	0,25	0,06	0,15	0,44	0,11	-0,11	0,34	0,17	0,06	0,10	-0,20	0,00	-0,03	-0,05	-0,07
26	0,18	0,36	0,01	0,00	0,00	0,21	-0,07	0,02	0,10	-0,09	0,13	0,30	-0,03	0,12	-0,17	0,26	0,12	0,18	-0,02	0,28	-0,27	0,37	0,18	0,08	0,10	0,62	-0,15	-0,02	0,05	-0,18	-0,09	0,04	0,28	-0,15	-0,09	0,01
27	-0,08	-0,45	0,13	0,08	0,05	-0,32	0,12	0,12	-0,11	0,04	-0,34	-0,09	-0,07	-0,15	0,26	0,01	0,09	-0,15	-0,02	-0,25	0,34	-0,20	-0,08	-0,24	0,01	-0,32	0,63	0,13	0,08	0,19	0,25	0,07	-0,22	0,21	0,31	0,16

28	0,05	-0,08	0,23	0,08	0,12	-0,16	0,06	0,06	0,05	-0,05	-0,20	-0,25	0,14	-0,15	0,11	-0,07	-0,04	-0,06	-0,01	-0,08	0,11	0,08	-0,10	-0,04	-0,01	-0,08	0,08	0,48	0,37	0,03	-0,09	-0,07	-0,02	0,01	0,15	-0,05
29	0,14	-0,11	0,32	0,18	0,23	0,00	0,18	0,02	0,29	-0,14	-0,12	-0,45	0,09	-0,15	0,07	0,06	-0,01	-0,05	0,02	0,13	0,35	0,17	0,16	0,07	0,13	0,01	0,05	0,38	0,69	0,04	0,04	0,11	0,05	-0,01	0,22	-0,03
30	-0,05	0,17	0,43	0,05	0,11	0,18	0,00	-0,02	0,51	0,12	-0,01	0,00	0,01	-0,05	0,05	0,00	0,17	0,01	0,08	0,20	0,17	-0,04	0,16	-0,02	0,21	-0,02	0,16	0,30	0,19	0,55	0,18	-0,04	0,11	-0,04	0,15	0,51
31	0,09	-0,36	0,06	-0,07	-0,09	-0,13	0,10	0,12	0,02	-0,14	-0,11	0,02	-0,06	-0,26	0,11	-0,01	0,16	-0,21	0,09	-0,19	0,21	-0,28	-0,05	-0,05	-0,02	-0,15	0,34	0,11	0,07	0,18	0,50	-0,07	-0,23	0,15	0,31	0,14
32	0,51	0,29	0,01	-0,05	0,20	0,07	-0,12	-0,04	0,03	0,24	0,07	0,33	-0,03	0,03	0,08	0,32	0,36	-0,02	0,23	-0,04	-0,11	0,32	0,46	-0,01	0,11	0,25	-0,15	-0,09	-0,13	-0,10	-0,26	0,77	0,30	-0,08	-0,32	-0,45
33	0,30	0,02	-0,17	-0,06	-0,05	0,05	-0,01	-0,12	0,07	0,09	0,12	0,12	-0,15	0,04	-0,12	0,22	0,19	0,09	0,16	-0,09	-0,15	0,32	0,16	0,02	0,15	0,33	-0,23	0,03	0,07	-0,22	-0,07	0,14	0,60	-0,42	-0,14	-0,18
34	-0,24	-0,27	0,14	0,10	0,07	-0,20	0,02	-0,06	-0,14	-0,04	-0,15	-0,30	0,26	-0,04	0,07	-0,20	-0,27	-0,03	-0,01	-0,05	0,14	-0,29	-0,13	-0,05	-0,03	-0,24	0,24	0,11	0,02	-0,01	0,02	-0,14	-0,49	0,57	0,16	0,22
35	-0,14	-0,31	0,13	0,21	0,13	-0,12	0,42	0,08	0,07	-0,17	-0,21	-0,23	0,04	-0,08	0,12	-0,05	-0,22	-0,10	-0,12	0,04	0,21	-0,13	-0,19	-0,16	0,04	-0,15	0,26	0,16	0,18	0,12	0,28	-0,19	-0,24	0,33	0,67	0,21
36	-0,24	-0,20	0,34	0,13	-0,04	0,11	-0,01	-0,03	0,18	-0,06	0,00	-0,03	0,24	0,15	0,01	-0,15	-0,02	0,08	-0,09	0,33	0,14	-0,23	0,01	0,07	0,14	-0,22	0,18	0,06	0,02	0,47	0,15	-0,36	-0,11	0,18	0,26	0,52

Tumedas kirjas märgitud korrelatsioonide puhul on olulisusenivoo $p < 0,05$

ARUTELU

Käesoleva töö eesmärgiks oli mõõta Varase lapseea käitumise küsimustiku väga lühikese versiooni kordustesti reliaablust ning sisereliaablust.

Esimese püstitatud hüpoteesi kontrollimiseks analüüsis autor kordustesti mõõtmistulemuste korrelatsioone. Kõigil, välja arvatud küsimusel number 6 (impulsiivsus ($p = 0.58$)), oli olulisusenivoo väiksem kui 0,05 ehk ainult ühe küsimuse puhul ei olnud korduvmõõtmise tulemus statistiliselt oluliselt seotud esimese mõõtmise tulemusega. Madala kordustesti reliaablusega oli üheksa küsimust ning kõrgega oli viis küsimust. Küsimustiku kõik küsimused peale nimetatud viie polnud kordustesti reliaabsed ning nende hinnangute tulemused ei püsi ajas. Hüpotees leidis kinnitust vaid viie küsimuse osas 36st, mis tähendab et ülejäänud küsimuste tulemused pole ajas püsivad. Ajaline püsivus on aga kordustesti reliaabluse aluseks (Aldridge & Dovey, 2017; Murphy & Davidshofer, 2005). Temperamendi kujunemine selles vanusevahemikus on märgatav (Posner & Rothbart, 2000), kuid ei tohiks tugevalt muutuda (Degnan, 2007). Tulevastes töödes võiks valida küsimus number 6 asemel alaskaala esindamiseks mõne muu küsimuse või paremini lahti seletada, mida mõeldakse riskeerimise all õues mängimise ajal.

Teise hüpoteesi kontrollimiseks analüüsis autor seda, kas iga küsimustiku alaskaala (negatiivne afekt, positiivne afekt ning pingutuslik kontroll) mõõdavad igauks ühte ja sama asja ($\alpha < 0,6$). Negatiivse afekti osas oli sisereliasus $\alpha = 0,74$, mis näitab mõõdukat usaldusväarsust. Positiivse afekti osas oli $\alpha = 0,85$, mis on hea näitaja tõestamiseks selle osa sisemist ühtivust. Pingutusliku kontrolli osas oli $\alpha = 0,76$, mis demonstreerib mõõdukat usaldusväarsust. Küsimustikuülene sisereliasus oli $\alpha = 0,798$, mis näitab testi peaaegu head usaldusväarsust. Varajase lapseea temperamendiküsimustiku väga lühike versioon on reliaabluse koefitsienti arvestades mõõduka kuni hea usaldusväarsusega tööriist (Garson, 2016; Howitt & Cramer, 2016).

Kolmanda hüpoteesiga arvas autor, et tulemused sisereliaabluse mõõtmisel sarnanevad Täht-Kriisa (2018) omadega või paranevad. Negatiivse afekti kategoorias leidis antud töö autor sisereliaabluse näitajaks $\alpha = 0,74$ ning Täht-Kriisa (2018) $\alpha = 0,72$, mis tähendab, et tulemused olid sarnased. Sarnaselt negatiivse afekti tulemustele positiivse afekti alaskaalal näitasid antud töö raames kogutud andmed piisavat usaldusväarsust ($\alpha = 0,85$), nagu ka Täht-Kriisa (2018) omad ($\alpha = 0,67$). Pingutusliku kontrolli osas oli tulemus üle soovitud piiri ($\alpha = 0,76$), Täht-Kriisa (2018)

töös jäi see tema enda poolt seatud sobivuse piiresse ($\alpha = 0,61$). Täht-Kriisa luges enda testifaktorite sisereliaabluse arvestusväärseks, kuna uue testi adapteerimisel on Cronbach'i α vahemikus 0,6-0,7 siiski arvestatav (Garson, 2016). Kahe testimiskorra vahepeal ei ole küsimustikku muudetud, millega võiks seletada alaskaalade sisereliaabluse tõusu. Selline tõus usaldusväärsuses võis olla tingitud kriisisituatsioonist Eesti riigis, kus paljud lapsevanemad võisid olla sunnitud veetma rohkemal määral aega oma lapsega. Erinevus võis tulla ka suuremast osalejate arvust, mis võis anda esinduslikuma ülevaate.

Kogu testi sisereliaabluse koefitsiendina leiti antud uurimise käigus väärtus 0,798. Täht-Kriisal (2018) oli see väiksem ($\alpha = 0,596$). Tal jäi see veidi alla soovitud piiri ning selle uurimistöö raames läbiviidud analüüsi tulemused viitavad mõõdukale usaldusväärsusele. Antud andmekogumise tulemusena saadud sisereliaablused olid kõrgemad ka erinevatel alaskaaladel. Testiülene reliaabluse koefitsient oli samuti võrdlemisi kõrge ning näitas mõõdukat sisereliaablust. Seega võib järeldada, et nii testi alaskaaladesse (positiivne afekt, negatiivne afekt, pingutuslik kontroll) kui ka testi üldiselt (temperamentitüüp) kuuluvad küsimused mõõdavad omavahel kooskõlaliselt ühte ja sama asja.

Kordustesti reliaablus ning testi sisemine reliaablus näitavad testi kõrget usaldusväärsust. Tulevastes töödes võiks püüda leida lahendusi kas teistsuguste küsimuste valimisel kategooriate representeerimiseks või uurida kohandamist Eesti kultuuriruumi. Madal usaldusväärsus võib olla ka tingitud hetkesest pandeemiast, kuna teatud küsimused uurivad külas käimiste, kokkusaamiste ning uute kohtade avastamise kohta, mis olid uuringu läbiviimise hetkel piiratud. See võis genereerida rohkem "ei kehti" vastuseid ning arvutusi sai teha seetõttu väiksema arvu tulemustega. Testi võiks kasutada pärast pandeemiat, et näha, kas usaldusväärsus on kõrgem, kui elu naaseb normaalsusesse. Küsimustiku suuremad sisereliaabluse näitajad võrreldes eelmise tööga võisid olla tingitud ka suuremast valimist ning on võimalik, et kriisiolukorrast tingituna veetsid vanemad lastega rohkem aega, mis võis tekitada võimaluse jälgida teatud käitumisi tihedamini.

Kuna kordustesti reliaabluse mõõtmiseks jäeti täitmiskordade vahele kolme nädala jagu aega, siis on võimalus ka ülekandefektiks, kus vastajad pöörasid rohkem tähelepanu esimesel korral testimisel küsitud käitumistele (Anastasi & Urbina, 1997). Ülekandefekti vältimiseks võiks kordustestimise vahe olla pikem.

Rothbarti poolt välja töötatud küsimustike (IBQ, ECBQ ja CBQ) nõrgaks küljeks oli laste hindamine vanusevahemikus 12 - 18 elukuud, kuid Rothbart arvas, et teiste küsimustikega võrreldes sobib selleks enim ECBQ (Bowdoin College-c). Tulevastes töödes võiks uurida ECBQ laienemist 12 - 18 - kuustele lastele, tehes kindlaks, kas tulemused oleksid usaldusväärsed ja valiidsed selles vanusevahemikus. Sellisel lähenemisel tuleb uurida, kas ECBQ'd on ka juba katsetatud antud vanuserühmas.

Tänuõnad:

Täna inimesi, kes olid abiks selle töö valmimisel: juhendaja Astra Schults, kes oli jõu ja nõuga toeks igal sammul; lasteaedade töötajad, kes edastasid osalemiskutse lastevanematele; lapsevanemad, kes andsid oma panuse küsimustikku täites.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Aldridge, V. K., & Dovey, T. M. (2017). Assessing Test-Retest Reliability of Psychological Measures: Persistent Methodological Problems. *European Psychologist* 22(4), 207-218. <https://doi.org/gcvh3n>
- Anastasi, A., & Urbina, S. (1997). *Psychological testing*. Upper Saddle River, N.J: Prentice Hall.
- Bould, H., Joinson, C., Sterne, J., & Araya, R. (2013). The Emotionality Activity Sociability Temperament Survey: Factor analysis and temporal stability in a longitudinal cohort. *Personality and Individual Differences*, 54(5), 628-633. <https://doi.org/f4nckf>
- Bowdoin College-a. *Instrument Descriptions*. Mary Rothbart's Temperament Questionnaires. (viimati vaadatud 13.10.2020) <https://bit.ly/325CYOM>
- Bowdoin College-b. *The Early Childhood Behavior Questionnaire (ECBQ)*. Mary Rothbart's Temperament Questionnaires. (viimati vaadatud 13.10.2020) <https://bit.ly/3e8LTVp>
- Bowdoin College-c. *Frequently asked questions*. Mary Rothbart's Temperament Questionnaires. (viimati vaadatud 22.10.2020) <https://bit.ly/3uJvxJw>
- Buss, A. H., & Plomin, R. (1986). The EAS approach to temperament. *The study of temperament: Changes, continuities and challenges*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, lk 67-79.
- Cozzi, P., Putnam, S. P., Menesini, E., Gartstein, M. A., Aureli, T., Calussi, P., & Montiroso, R. (2013). Studying cross-cultural differences in temperament in toddlerhood: United States of America (US) and Italy. *Infant Behaviour and Development*, 36(3), 480-483. <https://doi.org/f564>
- Degnan, K. A. (2017). Temperament. Raamatus: B. Hopkins, E. Geangu, & S. Linkenauer (toim.), *The Cambridge encyclopedia of child development*. New York: Cambridge University Press. 498-504

- Derryberry, D., & Rothbart, M. K. (1984). Emotion, attention, and temperament. Raamatus: C. E. Izard, J. Kagan, & R. Zajonc (toim.), *Emotion, cognition, and behavior*. New York: Cambridge University Press. 132-166
- Desmarais, E., Majdandžić, M., Gartstein, M. A., Bridgett, D. J., & French, B. F. (2019). Cross-cultural differences in temperament: Comparing paternal ratings of US and Dutch infants. *European Journal of Developmental Psychology, 16*(2), 137-151. <https://doi.org/f565>
- Eesti keele seletav sõnaraamat. (2009). *Temperament*. (viimati vaadatud 12.11.2020) <https://bit.ly/3g536kW>
- Eisenberg, N., Cumberland, A., Spinrad, T. L., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Reiser, M., Murphy, B. C., Losoya, S.H., & Guthrie, I. K. (2001). The relations of regulation and emotionality to children's externalizing and internalizing problem behavior. *Child Development, 72*(4), 1112–1134. <https://doi.org/fkq5k9>
- Gaias, L. M., Raikkonen, K., Komsu, N., Gartstein, M. A., Fisher, P. A., & Putnam, S. (2012). Cross-cultural temperamental differences in infants, children, and adults in the United States of America and Finland. *Scandinavian Journal of Psychology, 53*(2), 119–128. <https://doi.org/f566>
- Garson, G. D. (2016). (viimati vaadatud 10.03.2021) <https://bit.ly/3tbqqrE>
- Gartstein, M. A., & Rothbart, M. K. (2003). Studying infant temperament via the Revised Infant Behavior Questionnaire. *Infant Behavior and Development, 26*(1), 64-86. <https://doi.org/d62z7j>
- Goldsmith, H. H. (1996). Studying Temperament via Construction of the Toddler Behavior Assessment Questionnaire. *Child Development, 67*(1), 218-235. <https://doi.org/cfpvww>
- Goldsmith, H. H., Buss, A. H., Plomin, R., Rothbart, M. K., Thomas, A., Chess, S., Hinde, R. A., & McCall, R. B. (1987). What Is Temperament? Four Approaches. *Child Development, 58*(2), 505-529. <https://doi.org/djtkrr>

- Goldsmith, H. H., & Campos, J. J. (1982). Toward a theory of infant temperament. Raamatus: R. N. Emde & R. J. Harmon (toim.), *The development of attachment and affiliative systems*. New York: Plenum. 161-193
- Howitt, D., & Cramer, D. (2016). *Research methods in psychology*. New York: Pearson. 241-242, 332-334
- Karreman, A., de Haas, S., van Tuijl, C., van Aken, M. A. G., & Deković, M. (2010). Relations among temperament, parenting and problem behavior in young children. *Infant Behavior and Development, 33*(1), 39–49. <https://doi.org/b4mt5j>
- Kochanska, G., Murray, K. T., & Harlan, E. T. (2000). Effortful control in early childhood: Continuity and change, antecedents, and implications for social development. *Developmental psychology, 36*(2), 220-232. <https://doi.org/fcj4q3>
- Krassner, A. M., Gartstein, M. A., Park, C., Dragan, W. Ł., Lecannelier, F., & Putnam, S. P. (2017). East-West, Collectivist-Individualist: A Cross-Cultural Examination of Temperament in Toddlers from Chile, Poland, South Korea, and the U.S. *European Journal of Developmental Psychology, 14*(4), 449–464. <https://doi.org/f567>
- Kristal, J. (2005). *The temperament perspective: Working with children's behavioral styles*. Baltimore, Maryland: Paul H. Brookes Publishing Co.
- Leyfer, O., John, A. E., Woodruff-Borden, J., & Mervis, C. B. (2012). Factor Structure of the Children's Behavior Questionnaire in Children with Williams Syndrome. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 42*(11), 2346–2353. <https://doi.org/f4dvwc>
- Lyon, M. E., & Plomin, R. (1981). The measurement of temperament using parental ratings. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 22*(1), 47-53. <https://doi.org/d7gk8n>
- Mathiesen, K. S., & Tambs, K. (1999). The EAS Temperament Questionnaire—Factor structure, age trends, reliability, and stability in a Norwegian sample. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines, 40*(3), 431-439. <https://doi.org/cxfwvd>
- Murphy, K. R., & Davidshofer, C. O. (2005). *Psychological testing: Principles and applications*. Upper Saddle River, N.J: Pearson/Prentice Hall.

- Osa, N., Granero, R., Penelo, E., Domènech, J. M., & Ezpeleta, L. (2014). The Short and Very Short Forms of the Children's Behavior Questionnaire in a Community Sample of Preschoolers. *Assessment, 21*(4), 463-476. <https://doi.org/dfwh6h>
- Posner, M. I., & Rothbart, M. K. (2000). Developing Mechanisms of Self-regulation. *Development and Psychopathology, 12*, 427-441. <https://doi.org/c64hkp>
- Putnam, S. L., Gartstein, M. A., & Rothbart, M. K. (2006). Measurement of fine-grained aspects of toddler temperament: The Early Childhood Behavior Questionnaire. *Infant Behavior & Development, 29*, 386-401. <https://doi.org/b5nhdp>
- Putnam, S. P., Helbig, A. L., Gartstein, M. A., Rothbart, M. K., & Leerkes, E. (2014). Development and Assessment of Short and Very Short Forms of the Infant Behavior Questionnaire-Revised. *Journal of Personality Assessment, 96*, 445-458. <https://doi.org/gg2gnr>
- Putnam, S. P., Jacobs, J., Gartstein, M. A., & Rothbart, M. K. (2010). *Development and assessment of short and very short forms of the Early Childhood Behavior Questionnaire*. Poster, Baltimore.
- Putnam, S. L., & Rothbart, M. K. (2006). Development of Short and Very Short Forms of the Children's Behavior Questionnaire. *Journal of Personality Assessment, 87*(1), 102-112. <https://doi.org/dfwh6h>
- Roberts, J. E., Tonnsen, B. L., Robinson, M., McQuillin, S. D., & Hatton, D. D. (2014). Temperament Factor Structure in Fragile X Syndrome: The Children's Behavior Questionnaire. *Research in Developmental Disabilities, 35*(2): 563-571. <https://doi.org/f5swk2>
- Rothbart, M. K. (1981). Measurement of temperament in infancy. *Child Development, 52*, 569-578. <https://doi.org/cxj8fw>
- Rothbart, M. K. (2007). Temperament, development, and personality. *Current Directions in Psychological Science, 16*(4), 207-212. <https://doi.org/bnbnmq>

- Rothbart, M. K., Ahadi, S. A., Hershey, K. L., & Fisher, P. (2001). Investigations of temperament at 3–7 years: The Children’s Behavior Questionnaire. *Child Development*, 72(5), 1394–1408. <https://doi.org/b8bqf3>
- Rothbart, M. K., & Derryberry, D. (1981). Development of individual differences in temperament. Raamatus: M. E. Lamb & A. L. Brown (toim.), *Advances in developmental psychology*. Hillsdale, NJ: Erlbaum. 37-86
- Saarits, Ü. (2008). Eneseteeninduse ja enesekohaste oskuste areng. Raamatus: E.Kikas (toim.), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*. Tartu: TÜ Kirjastus. 182-190.
- Sleddens, E. F. C., Kremers, S. P. J., Candel, M. J. J. M., Se Vries, N. N. K., & Thijs, C. (2011). Validating the Children’s Behavior Questionnaire in Dutch Children: Psychometric Properties and a Cross-Cultural Comparison of Factor Structures. *Psychological Assessment*, 23(2), 417-426. <https://doi.org/fbk9zk>
- Smetana, J. G. (1981). Preschool Children's Conceptions of Moral and Social Rules. *Child Development*, 52(4),1333-1336. <https://doi.org/d7cskx>
- Smiley, P. A., & Dweck, C. S. (1995). Individual differences in Achievement Goals among Young Children. *Child Development*, 65, 1725-1743. <https://doi.org/b9zjk7>
- Stępień-Nycz, M., Rostek, I., Białecka-Pikul, M., & Białek, A. (2018) The Polish adaptation of the Early Childhood Behavior Questionnaire (ECBQ): Psychometric properties, age and gender differences and convergence between the questionnaire and the observational data, *European Journal of Developmental Psychology*, 15(2), 192-213. <https://doi.org/f569>
- Strelau, J. (1998). *Temperament: A psychological perspective*. New York, New York: Plenum Press.
- Sukigara, M., Nakagawa, A., & Mizuno, R. (2015). Development of a Japanese Version of the Early Childhood Behavior Questionnaire (ECBQ) Using Cross-Sectional and Longitudinal Data. *SAGE Open*, 5(2), 1-12 <https://doi.org/f568>

- Sung, J., Beijers, R., Gartstein, M. A., Weerth, C., & Putnam, S. (2014). Exploring temperamental differences in infants from the USA and the Netherlands. *European Journal of Developmental Psychology, 12*, 15–28. <https://doi.org/f56z>
- Zentner, M., & Bates, J. E. (2008). Child temperament: An integrative review of concepts, research programs, and measures. *International Journal of Developmental Science, 2*(1-2), 7-37. <https://doi.org/gd59f8>
- Teglasi, H. (1998). Temperament constructs and measures. *School Psychology Review, 27*, 564-585. <https://doi.org/f563>
- Thomas, A., & Chess, S. (1986). The New York longitudinal study: From infancy to early adult life. *The Study of Temperament: Changes, Continuities and Challenges*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, lk 39-52.
- Tuuling, L. (2008). Multikultuursus. Raamatus: E.Kikas (toim.), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*. Tartu: TÜ Kirjastus. 182-190.
- Täht-Kriisa, E. (2018). Varase lapseea käitumise küsimustiku väga lühikese versiooni adapteerimine ja katsetamine eesti keeles. Uurimistöö. Tartu: Tartu Ülikool. <https://bit.ly/2Rs9zfC>

Käesolevaga kinnitan, et olen korrektselt viidanud kõigile oma töös kasutatud teiste autorite poolt loodud kirjalikele töödele, lauselele, mõtetele, ideedele või andmetele.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

Anette-Johanna Park